

Metodický list pro pedagogy

Jak pracovat s filmem Vyšší princip

VYŠŠÍ PRINCIP

Československo, 1960, 100 min

Režie: Jiří Krejčík

Scénář/námět: Jan Drda, Jiří Krejčík

Hudba: Zdeněk Liška

Hrají: František Smolík, Jana Brejchová, Ivan Mistrík, Jan Šmíd, Alexandr Postler st.

Anotace:

Vyšší princip stál spolu s Weissovým filmem *Romeo, Julie a tma* (1959) v naší kinematografii u zrodu tzv. druhé vlny válečné prózy. Po letech schematismu se na konci 50. let objevily filmy poukazující na hrdinství, jež nebylo na první pohled tolik zjevné. Krejčík k tomu využil poválečnou povídku Jana Drdy, kterou podle svých představ ve spolupráci s autorem dotvořil. Ve filmové verzi se dostávají více do popředí postoje studentů, pedagogů gymnázia a ostatních obyvatel maloměsta, již byli v době heydrichiády vystaveni nemilosrdnému teroru. Vedle holdu lidské odvahy zde Krejčík – poprvé od konce války – ukázal, co zmůže všudypřítomný strach. Narušil tím falešnou iluzi o jednotě národa bojujícího proti nepříteli. Svůj film přitom postavil nejen na emotivně působivých hereckých výkonech, ale rovněž na výsostném režijním umění.

Oficiální text distributora (redakčně kráceno)

JAK PRACOVAT S METODICKÝM LISTEM

Metodický list pro pedagogy je založen na analýze čtyř scén z filmu. Ke každé scéně byl připraven informační text, který obsahuje vysvětlení historického pozadí scény, dále analýzu, zda jsou zobrazené události reálné, popis chování postav a další zajímavosti. K vybraným scénám jsou k dispozici náměty k činnosti do výuky včetně pracovních listů pro studenty.

VYHLÁŠENÍ STANNÉHO PRÁVA PO ATENTÁTU NA ZASTUPJÍCÍHO ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA REINHARDA HEYDRICHA

Historické pozadí:

27. května 1942 byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. K atentátu došlo v rámci operace Anthropoid, jejímž úkolem bylo demonstrovat nesouhlas československého národa s německou okupací. K akci došlo při Heydrichově cestě do jeho úřadu na Pražském hradě, během které na něho zaútočili Josef Gabčík a Jan Kubiš. Reinhard Heydrich byl převezen do nemocnice na Bulovce, kde brzy ráno 4. června zemřel na sepsi. V den atentátu byl vyhlášen civilní výjimečný stav nad celým územím protektorátu. Nacistické okupační úřady zahájily rozsáhlé zatýkání a byla přijata řada nařízení, jež měla zajistit pořádek v zemi.

Realita:

- Hlášení, které slyšíme během úvodních titulků, odpovídá znění vyhlášek přijatých po atentátu.
- V den atentátu byly do země povolány jednotky německé pořádkové policie – měly demonstrovat její sílu, pohotovost a údernost.

Pravděpodobné:

- Vystavení tabla je vzhledem k tomu, že k atentátu na Heydricha došlo v období maturit, možné.
- Představitel okupační správy reaguje adekvátně k tomu, že právě došlo k vyhlášení státního smutku.
- Reakce pedagogického sboru odpovídá atmosféře doby.

Nepravda:

- V telegramu oznamujícím smrt Heydricha se objevuje mylná informace. Heydrich nebyl říšským protektorem, ale zastupujícím říšským protektorem.

Zajímavosti:

- Hlášení pouličního rozhlasu: rozhlas byl jedním z nejvýznamnějších zdrojů informací a nacisté ho používali k oznámení řady důležitých nařízení. Rozhlas byl využíván také k zastrašení obyvatel protektorátu. V době druhého stanného práva byla rozhlasem hlášena jména popravených osob, což mělo značný psychologický efekt.
- Vyhlášky stanného soudu: oznamovaly jména popravených, byly psány v češtině a němčině, obsahovaly jméno stanného soudu, datum vynesení rozsudku a dále jméno, datum narození a bydliště popravených.
- Portrét Adolfa Hitlera: visel v kancelářích okupační správy.
- Obchod, v jehož výkladní skříni je umístěno tablo: scéna se natáčela na Velkém náměstí v Hradci Králové.

Postavy:

- Představitel SS: chová se arogantně, někdy až agresivně. Reprezentuje představitele okupační správy, členy SS a NSDAP. Symbolizuje německé nacisty, kteří byli přesvědčeni o své nadřazenosti.
- Studenti: symbolizují mládež, jež si nepřipouští vážnost situace. I v nepříznivé době prožívají své drobné starosti a radosti.
- Majitel obchodu, ředitel školy a učitelský sbor: reprezentují obyčejné obyvatele protektorátu Čechy a Morava. Uvědomují si nebezpečí, kterému jsou vystaveni, a obávají se následků jednání studentů. Snaží se racionálně vyhodnotit situaci a najít způsob, jak se vyhnout persekuci.

NÁMĚTY K ČINNOSTI DO VÝUKY:

► Jak se žilo v Protektorátu Čechy a Morava

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: za pomoci metody orální historie studenti lépe pochopí dané období

Pomůcky: diktafon či papír a tužky pro záznam rozhovoru

Popis činnosti: požádáme žáky, aby ve svém okolí vyhledali pamětníka z období protektorátu Čechy a Morava. Za pomoci metody orální historie zpracují žáci ve skupinách rozhovor s touto osobou. Jejich hlavním cílem je zjistit, jak se žilo v protektorátu Čechy a Morava. Na základě rozhovoru žáci zpracují prezentaci o životě pamětníka, již následně prezentují ve třídě.

Doporučení: pokud žáci naleznou pamětníka se zajímavým osudem, mohou ho pozvat do vyučovací hodiny, aby i jejich spolužáci měli možnost se s touto osobou setkat.

► Moje hodnoty

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: sestavení svého žebříčku hodnot

Pomůcky: psací potřeby, list papíru, tabule

Stopáž: 00:15 - 2:42 min.

Popis činnosti: požádáme studenty, aby na papír samostatně napsali svůj žebříček hodnot – 5 až 7 nejdůležitějších hodnot ve svém životě – a zdůvodnili, proč tu kterou hodnotu dali na dané místo. Vyzveme několik studentů, aby výsledky své práce prezentovali (studenty, kteří nechtějí vystoupit, do toho nenutíme). Zapišeme na tabuli ty hodnoty, jež se nejčastěji opakují. Následně je požádáme, aby se zamysleli nad tím, jak by se jejich žebříček hodnot změnil, kdyby žili v protektorátu Čechy a Morava. Ptáme se studentů: *Které hodnoty by v žebříčku zůstaly? Které by se nově objevily? Co ovlivnilo změnu, kterou jste udělali?*

ZATÝKÁNÍ ČESKÝCH STUDENTŮ

Historické pozadí:

Represe českých studentů začala již před atentátem na Heydricha. V noci z 16. na 17. listopadu byly v souvislosti s účastí mládeže na demonstracích 28. října 1939 a na pohřbu Jana Opletala obsazeny studentské koleje, 1200 studentů bylo zatčeno, transportováno do koncentračních táborů a řada z nich byla popravena. České vysoké školy byly uzavřeny. Po atentátu na Reinharda Heydricha zahájila nacistická okupační správa rázný postup proti českým vysokým školám. Mnoho žáků bylo zatčeno a popraveno. Jmenujme například roudnické studenty: ti byli 20. června 1942 zatčeni na základě obvinění z nepřátelských projevů vůči Velkoněmecké říši a přípravy atentátu na tamního ředitele německé obecné školy.

Realita:

- Autor čerpal námět z osudu studenta reálného gymnázia v Příbrami Antonína Stočese, jenž byl spolu se svým otcem Vojtěchem popraven 29. června 1942. K zatčení došlo 15. června 1942 na základě udání Miroslava Červenky, který ho viděl vytrhnout z časopisu obraz Adolfa Hitlera. Tuto scénu poměrně věrně popisuje film.
- Maturity nebyly v době okupace zrušeny. Studenti maturovali z němčiny, češtiny, dějepisu a zeměpisu Velkoněmecké říše. Dále se mohli rozhodnout mezi matematikou a latinou.

Pravděpodobné:

- Reakce učitelského sboru je adekvátní k atmosféře doby. Již před atentátem na Heydricha byla řada škol pro nevhodné chování svých žáků zrušena a vybraní učitelé a žáci zatčeni.
- Reakce prof. Vondráčka odpovídá chování většiny obyvatel protektorátu: okupaci neschvalovali a rádi nenápadně podporovali projevy odporu.

Nepravděpodobné:

- Studenti by se nejspíše báli své spolužáky podpořit. Vzhledem k zatčení spolužáků mohli předpokládat, že je v jejich řadách udavač. Scéna nejspíše vychází z ideologie doby vzniku filmu, která systematicky vytvářela mýtus o tom, že se většina mládeže zapojila do odboje.

Zajímavosti:

- Noviny, které drží ředitel gymnázia při příchodu zatýkajících: jedná se o deník Národní politika, který vycházel v letech 1883 až 1945. Od roku 1939 patřil stejné jako řada dalších novin k listům Národního souručenství, jediné povolené politické strany.
- Schodiště uvnitř školní budovy, po kterém jsou zatčení odváděni: nachází se v Gymnáziu Jana Nerudy v Hellichově ulici v Praze na Malé straně.
- Vnější schodiště, po němž jsou zatčení odváděni do auta: schodiště Vyšší odborné školy zdravotnické a střední zdravotnické školy v ulici Komenského v Hradci Králové.

Postavy:

- Příslušníci gestapa: jsou zobrazeni dle typického obrazu gestapa. Chovají se agresivně, nemilosrdně a nemají daleko k použití násilí. Celkový obraz podtrhují kožené kabáty.
- Vlastimil Ryšánek: osobnost hlavního hrdiny byla ovlivněna tehdejší ideologií: nemanželský syn chudé pradleny se obětuje pro druhé. Má symbolizovat „dělnickou třídu“, jež podle oficiální ideologie trpěla během nacistické okupace nejvíce.
- Učitelský sbor: učitelský sbor lze vnímat jako mozaiku protektorátní společnosti. Můžeme zde najít malého českého kolaboranta řídicího se heslem „kam vítr, tam plášt“ (prof. Rychter). Objevíme zde i reprezentanta většinové společnosti (prof. Vondráčka), který sice rád studenty podpoří, ale s ohledem na možné následky pouze nenápadně.

NÁMĚTY K ČINNOSTI DO VÝUKY:

► Protektorátní škola

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: srovnání současné výuky s výukou v době protektorátu Čechy a Morava

Pomůcky: úryvek z učebnice na základě výběru pedagoga

Popis činnosti: před výukou vybereme z učebnice dějepisu úryvek, jenž budou studenti cenzurovat. Rozdělíme studenty do skupin po čtyřech a vyzveme je, aby si nalistovali vybraný úryvek. Požádáme je, aby si ukázkou přečetli a úryvek upravili takovým způsobem, aby byl z pohledu nacistické okupační správy přijatelný. Po ukončení práce diskutujeme o tom, jak a proč studenti ukázkou upravili.

Doporučení: vyberte takovou ukázkou z učebnice, jež by byla z pohledu nacistické ideologie dostatečně kontroverzní, například vznik samostatného Československa.

► Vzpomínky pamětníků

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: prostřednictvím vzpomínek pamětníků se studenti seznámí s průběhem zatýkání a výslechů

Pomůcky: vzpomínky pamětníků z pracovního listu č. 1 Vzpomínky pamětníků

Stopáž: 1:15:10 - 1:16:50 min.

Popis činnosti: rozdělíme žáky do skupin po čtyřech až pěti a rozdáme každé skupině jednu vzpomínku pamětníka z pracovního listu č. 1 Vzpomínky pamětníků. Požádáme je, aby si přečetli vzpomínku a na základě zjištěných informací popsali, čemu byly pamětníci během zatčení a vyšetřování vystavováni. Po skončení samostatné práce skupiny prezentují svá zjištění. Následně informace shrneme a zobecníme.

POPRAVA

Historické pozadí:

Bezprostředně po atentátu na Reinharda Heydricha byl vyhlášen výjimečný civilní stav. V Praze a Brně byla obnovena činnost stanných soudů (Stangerichte), jejichž hlavním úkolem bylo urychleně odsoudit obviněné během zjednodušeného procesu. Během řízení byla přečtena jména obžalovaných, krátce byl popsán skutkový děj a bez dalšího jednání byl vynesena rozsudek. Soudy mohly vynášet jen tři rozsudky: trest smrti, předání gestapu (to odsouzené buď přímo popravilo, nebo je posílalo do koncentračních táborů) či osvobození (k tomu docházelo jen ve výjimečných případech). Rozsudek býval vykonán okamžitě. V době od 27. května do 3. července 1942 bylo zatčeno 3 188 osob, na základě rozsudků stanných soudů bylo popraveno 1 357 lidí. Cílem poprav bylo demonstrovat sílu nacistické policie, zastrašit obyvatele protektorátu a vytvořit atmosféru strachu.

Realita:

- Stanné soudy rozhodovaly o trestech jako na běžícím pásu. Nevyslyšely svědky a často ani obviněné. Jejich cílem bylo obviněné odsoudit.
- Popravy bývaly vykonávány v den rozhodnutí stanného soudu. Odsouzení neměli možnost se odvolat.
- Rodiny zatčených se nezřídka o smrti příbuzných dozvěděly z rozhlasu či z vyhlášky. Často ani nevěděly důvod odsouzení.

Pravděpodobné:

- V době druhého stanného práva mohli být lidé odsouzeni i za drobné přestupky. Příkladem může být odsouzení předobrazu Ryšánka Antonína Stočesa – ten byl popraven, protože vyhodil obraz Adolfa Hitlera.

Nepravděpodobné:

- Smrt Ryšánkovy matky je málo pravděpodobná. Sousedé by ji nejspíše zadrželi. Scéna má spíše sloužit k dramatizaci děje.

Zajímavosti:

- Popraviště: v době okupace se popravovalo na čtyřech hlavních popravištích v Praze (ruzyňská kasárna, kobylišká střelnice a pankrácká „sekyrárna“) a v Brně (Kounicovy koleje). V době druhého stanného práva byla zřízena provizorní popraviště, jež se často nacházela na bývalých vojenských střelnicích. Využíval se například zámek v Pardubicích či Žižkova kasárna v Táboře.
- Budova gestapa: jde o bývalou radnici na Velkém náměstí v Hradci Králové.
- Vězeňský dům: nachází se na náměstí Republiky v Praze na Novém Městě.

Postavy:

- Popravení studenti – Vlastimil Ryšánek, František Havelka a Karel Moučka: snaží se vyrovnat se svou situací. Uvědomují si malicherný důvod svého odsouzení. Chtějí jít na popravu hrdě. Symbolizují mládež pronásledovanou v době okupace.
- Popravčí četa: koná svou povinnost bez jakýchkoliv pocitů. Berou tuto činnost automaticky. Ve filmu symbolizují krutost nacistů, pro něž lidský život nic neznamená.
- Prof. Málek: je ochromen zjištěním, že k popravě studentů skutečně došlo. Není schopen pochopit, že mu důstojník SS lhal. Tváří v tvář tomuto hrůznému zjištění si uvědomí realitu.

NÁMĚTY K ČINNOSTI DO VÝUKY:

► Vzkaz studentům

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: psaním vzkazu reflektují své pocity

Pomůcky: list papíru, psací potřeby

Stopáž: 1:26:30 - 1:29:37 min.

Popis činnosti: požádáme žáky, aby napsali krátký vzkaz jednomu z popravených studentů.

Doporučení: někteří studenti mohou svůj vzkaz přečíst před třídou. Pokud studenti vzkaz nechtějí číst, nenutíme je k tomu.

► Skutečné příběhy

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: za pomoci práce s fotografií se studenti seznámí s osudy osob postižených nacistickou persekucí

Pomůcky: fotografie z pracovního listu č. 2 Skutečné příběhy

Popis činnosti: rozdělíme studenty do skupin po čtyřech až pěti a rozdáme každé skupině jednu fotografii z pracovního listu č. 2 Skutečné příběhy. Požádáme studenty, aby si přidělenou fotografii prohlédli a vymysleli životní příběh dané osoby. Po ukončení samostatné práce, skupiny prezentují své příběhy. Následně seznámíme studenty se skutečným osudem osoby zobrazené na fotografii. Životopisy jednotlivých osob naleznete v příloze k pracovnímu listu č. 2 Skutečné příběhy.

KOLABORACE UČITELSKÉHO SBORU

Historické pozadí:

Po atentátu na Reinharda Heydricha byli protektorátní občané vystaveni silné propagandistické kampani a psychickému nátlaku ze strany protektorátních i okupačních orgánů. Lidé byli nuceni k aktivní účasti na jednotlivých manifestačních aktech – manifestačních shromáždění či podpisových akcích – organizovaných protektorátními i okupačními orgány. Případná neúčast mohla být interpretována jako podpora atentátu na Heydricha, za což mohli být stanným soudem odsouzeni k trestu smrti. Intenzivní propagandistická kampaň měla zapůsobit nejen na protektorátní obyvatelstvo, ale také na zahraniční pozorovatele.

Realita:

- Autor se nechal při psaní postavy prof. Mála inspirovat osudem ředitele reálného gymnázia v Příbrami Josefa Lukeše, který byl zatčen 15. června 1942 přímo v maturitní třídě. Podnětem bylo nejspíše jeho prohlášení během výuky o starověkém Řecku a Římu; když se obě civilizace dostaly na svůj vrchol, začaly upadat. To slyšel Miroslav Červenka a viděl v tom narážku na nacistické Německo. Josef Lukeš byl popraven 22. června pro schvalování atentátu na Heydricha.
- Větu, jež na konci filmu zazněla, Lukeš opravdu na půdě reálného gymnázia v Příbrami vyslovil. Neřekl ji však po atentátu na Heydricha, ale již v roce 1940 při výuce zaměřené na antické Řecko. V obecné rovině tímto konstatováním odsoudil okupační režim.
- Prof. Málek sdílí se svým předobrazem podobný charakter. Budí dojem tichého a nesmělého muže, který v rozhodující chvíli prokáže svou vnitřní sílu. Lukeš však byl ženatý a výrazně mladší. Ke změně nejspíše došlo pro dramatizaci děje. Je však také možné, že se autoři nechali inspirovat osobností prof. Františka Francouze, jenž na gymnáziu také učil. Studenti mu přezdívali Vyšší princip.

Pravděpodobné:

- Za dané situace bylo vyvolání podepsat dokument, který jednání studentů odsuzoval, logickou reakcí.

Nepravděpodobné:

- Vzhledem k atmosféře v zemi by učitelé nejspíše neodmítli tento dokument podepsat. Obdobné jednání by bylo charakterizováno jako podpora atentátu.

Zajímavosti:

- Věta Prof. Rychtera „Teď nás všechny postřílí jako v Táboře!“: v červnu 1942 byli v Táboře během maturit zatčeni profesoři obchodní akademie Jan Krampera, Hubert Königsmark, Jaroslav Novák a ředitel Antonín Červenka. Důvodem byl nápis na stěně školy degradující Hitlera. Všichni byli zastřeleni pro schvalování atentátu. Persekuci byly vystaveny také jejich rodiny, které byly poslány do koncentračních táborů.
- Pero a kalamář: v době protektorátu se stále používala násadková pera, která se namáčela do inkoustu v kalamáři či lahvičce umístěné ve stojanu.
- Vybavení třídy: odpovídá realitě protektorátu – dřevěné lavice a stoly. V přední části třídy byla katedra.
- Portrét Adolfa Hitlera a Emila Háchy: portréty byly do tříd umístěny v roce 1941.

Postavy:

- Prof. Rychter: symbolizuje malé české kolaboranty, kteří se projevy loajality snažili získat výhody.
- Pedagogický sbor: odmítl podepsat dopis odsuzující čin studentů. Chování učitelů je odvážné, protože za tento čin jim hrozilo zatčení.
- Prof. Málek: symbolizuje drobné hrdiny, již se tváří tvář totalitní moci odmítli podřídit diktatuře. Jeho prohlášení ho mohlo v době druhého stanného práva stát život, protože se jednalo o otevřenou podporu atentátu na Reinharda Heydricha.
- Studenti: vyjadřují prof. Málkovy podporu povstáním. Stejně jako on, jsou popravou svých spolužáků silně zasaženi a cítí potřebu se k dané události vyjádřit i přes to, že mohou být za svůj čin potrestáni.

NÁMĚTY K ČINNOSTI DO VÝUKY:

► Kdo je hrdina

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: studenti si uvědomí, že hrdinství nemusí být pouze ve velkých gestech

Stopáž: 1:39:15 - 1:40:45 min.

Popis činnosti: požádáme žáky, aby během brainstormingu jmenovali vlastnosti, které by podle nich měl mít pravý hrdina. Následně s nimi diskutujeme, v čem tkví hrdinské chování. Ptáme se studentů: *Kdo je podle vás hrdina? Co je hrdinský čin? Dokázali byste jmenovat konkrétní příklady? V čem bylo jejich hrdinství? Dokázali byste se zachovat jako hrdina? Proč?*

► Postoj Čechů k atentátu

Cílová skupina: žáci 9. třídy ZŠ, studenti SŠ

Cíle: na základě studia dobového novinového článku studenti pochopí funkci propagandy

Pomůcky: novinový článek z pracovního listu č. 3 Postoj Čechů k atentátu, psací potřeby, list papíru

Stopáž: 1:35:30 - 1:38:00 min.

Popis činnosti: rozdělíme studenty do skupin po čtyřech až pěti a rozdáme jim novinový článek z pracovního listu č. 3 Postoj Čechů k atentátu. Vyzveme je, aby po přečtení článku popsali, jak tehdejší tisk prezentoval postoj obyvatel protektorátu k atentátu na Heydricha. Po ukončení samostatné práce skupiny prezentují svá zjištění. Následně s nimi diskutujeme o roli propagandy a médií.

Doporučená literatura:

AMORT, Č.: *Heydrichiáda*. Naše vojsko, Praha 1965.

BURIAN, M.; KNÍŽEK, A.; RAJLICH, J.; STEHLÍK, E.: *Atentát: Operace Anthropoid 1941-1942*. Ministerstvo obrany ČR, Praha 2002.

DOLEŽAL, J.: *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Národní filmový archiv, Praha 1996.

GEBHART, J.; KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí koruny české*. Svazek XVa; b. Paseka, Praha-Litomyšl 2006.

NĚMEC, P.: *Úloha školství při germanizaci českého národa v období okupace*. In: Sborník k dějinám 19. a 20. století, č. 12, Praha 1991, s. 67-90.

ŠPRINGL, J.: *Školní rok v Heydrichově protektorátu*. In: Terezínské listy, č. 40, Ústí nad Labem 2012, s. 40-57

ŠULC, J.: *Dva proti říši*. Knižní klub, Praha 2007.

ŠUSTROVÁ, R.: *Ve jménu Říše a českého národa*. In: Paměť a dějiny, č. 52, Praha 2012, s. 48-59.

ŠUSTEK, V.: *Pražané pod tlakem nacistické propagandy během druhého stanného práva na území tzv. Protektorátu Čechy a Morava*. In: Documenta Pragensia XXXVI. Archiv hlavního města Prahy – Scriptorium, Praha 2007, s. 438-447.

Odkazy:

My jsme to nevzdali

<http://www.myjmetonevzdali.cz>

Národní památník hrdinů heydrichiády

<http://www.pamatnik-heydrichiady.cz/>

Neznámí hrdinové – pohnuté osudy: Skutečný Vyšší princip

<http://www.youtube.com/watch?v=pveg92zndSE>

Občanské sdružení Lidice

<http://lidice.cz/>

Paměť Národa

<http://www.pametnaroda.cz/index.php>

Školákem v protektorátu. Projekt Památníku Terezín

<http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/>

Velikáni Filmu

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/16456-vyssi-princip/28333075031/>

PRACOVNÍ LIST č. 1

Vzpomínky pamětníků

Vzpomínka Miroslava Kubíka

Udalo se to přibližně kolem jedné hodiny. Byli jsme v posluchárně a čekali jsme na zvonění. Ještě měl následovat tělocvik. Najednou se ve dveřích objevilo gestapo. Gestapák Felkl začal řvát a vyhrožovat německy, že uvidíme na Malé pevnosti a že jsme banda a tak dále. Vyřvával „nehýbat se“ a takový rozkazy. No a pak odvedli děvčata do ředitelny, nebo nevím kam, prostě je odvedli. Nás potom odvedli do autobusu před školou. Každopádně jsme odjeli do Malé pevnosti do Terezína. Tam asi kolem druhé hodiny nás postavili před bílou zeď a tam jsme stáli v řadě a čekali, co bude. Slunce pářilo. Dokonce mám dojem, že tam jeden z nás omdlel, protože to trvalo hrozně dlouho, asi tři hodiny jsme tam bez hnutí stáli. Stále jsme dostávali takový příkazy jako „nehejbat se“ a podobně. Tam už jsme se dostali do rukou bachařů. Snad tak kolem páté hodiny mě odvedli k výslechu. Gestapák Felkl, měl před sebou skleničku vína a misku s jahodami a začal mě vyslýchat. Ptal se na schvalování atentátu a takové ty věci. Samozřejmě použil tělesných trestů. Vždycky vstal, obešel mě, a když byl vzadu za mnou, tak mě přetáhl pen-drekem přes temeno hlavy, což bylo dost bolestivé.

Zdroj: skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz (redakčně kráceno)

Vzpomínka Františka Wretzla

Při prvním výslechu jsem měl proti sobě tři gestapáky. Jeden z vyslýchajících si rukou prohrábl vlasy a zeptal se mě, co to znamená. Odpověděl jsem, že to nevím, a dostal jsem ránu. Musím ještě říci, že jsem nežádal tlumočníka a výslechy probíhaly v němčině. Někdo tlumočníka chtěl a kalkuloval s tím, že získá čas na rozmyšlení odpovědi. Já jsem se ale bál, že kdyby tlumočník nepřekládal přesně, mohl bych se ozvat a říct, že tak jsem to neřekl, a tím riskovat problémy se zatajením znalosti jazyka... Rány, které padly, abych tak řekl, jen mimochodem, jsem nepočítal. V poledne šli gestapáci na oběd a já zůstal stát čelem ke zdi. Hlad jsem necítil, ale měl jsem velkou žízeň. Hlídat mě zůstal jen starší člověk, snad to byl nějaký příslušující sudeták, a toho jsem požádal, zda bych se směl napít. Dovolil to, ale řekl mi: „Prosím vás rychle,“ zřejmě se bál, aby vyslýchající zrovna nepřišli. Odpoledne výslech pokračoval. Ptali se na různé věci, co jsme dělali, jaká byla naše činnost a já stále dával sice relativně přesné, ale pro ně nepoužitelné odpovědi.

Zdroj: www.skaut.cz (redakčně kráceno)

Vzpomínka Milana Zapletala

V neděli byl svátek matek a v pondělí přijelo gestapo potřetí. Přijeli dopoledne. Vím to, protože jsem už byl doma ze školy. A rodiče čekali, že tentokrát to bude trochu vážnější, tak s nimi mluvil zase jenom tatínek, který s nimi šel do zvláštní místnosti. My jsme s maminkou byli v jiné místnosti a čekali jsme, co tedy bude. No ale za chvíli otec přišel a oznámil nám, že pojede s nimi. Řekl mamince, že má jet také s nimi. Dneska si dodatečně říkám, že ona to také předpokládala. To, že byla celkem oblečená a vzala si pouze plášť – jak si pamatuji – a legitimaci a nějaké doklady, kabelku, a odešli. Se mnou nikdo nemluvil a já jsem zůstal doma sám. A oni odešli a já jsem se díval jen z okna, jak za nimi zaklaply dveře osobního černého auta a auto odjelo. A od té doby jsem je samozřejmě neviděl. A rodiče odvezli do Brna. Ještě jsem si bláhově myslel, že maminku propustí po nějakém výslechu, což se samozřejmě nestalo.

Zdroj: www.pametnaroda.cz (redakčně kráceno)

PRACOVNÍ LIST č. 2

Skutečné příběhy

Obrázek č. 1
Zdroj: www.quido.cz

Obrázek č. 2
Zdroj: www.quido.cz

Obrázek č. 3
Zdroj: www.novinky.cz

Obrázek č. 4
Zdroj: www.balustrada.cz

Obrázek č. 5
Zdroj: www.wikipedia.cz

Obrázek č. 6
Zdroj: lidice.cz

PŘÍLOHA K PRACOVNÍMU LISTU č. 2

Skutečné příběhy

Obrázek č. 1:

Josef Lukeš, ředitel reálného gymnázia v Příbrami. Svůj boj s protektorátními předpisy začal již ve chvíli, kdy do gymnázia nastoupil. Odmítl například ze školní knihovny vyřadit „závadné“ knihy. K zatčení Josefa Lukeše došlo 15. června 1942 přímo v maturitní třídě. Hlavním podnětem k jeho zatčení bylo nejspíše to, že během výuky o starověkém Řecku a Římu uvedl, že když se obě říše dostaly na svůj vrchol, začaly upadat. Josef Lukeš byl popraven 22. června pro schvalování atentátu na Heydricha na cvičné střelnici, která byla součástí tábořských kasáren. Na seznamu osob nebezpečných protektorátu bylo jeho jméno na jednom z předních míst. Jeho zatčení a následná poprava byly smutným vyústěním jeho dlouhodobého boje proti okupačním silám.

Obrázek č. 2:

Antonín Stočes, student reálného gymnázia v Příbrami. Byl zatčen za vytržení a vyhození obrázku Adolfa Hitlera. Bohužel si toho všiml Miroslav Červenka a ten celý příběh vyličil svému příteli Karlu Kepkovi. Jeho prostřednictvím se informace o jednání Stočese dostala k řediteli německého gymnázia Herbertu Teiflovi. Ten kolem sebe po svém příchodu do Příbrami v roce 1940 soustředil kolaboranty, kteří ho informovali o politicky nespolehlivých osobách. K zatčení Antonína Stočese došlo 15. června 1942. Spolu s ním byl zatčen jeho otec Vojtěch – nejspíše proto, že za jednání svého nezletilého syna zodpovídal. Oba byli popraveni 29. června 1942 na cvičné střelnici, součásti tábořských kasáren.

Obrázek č. 3:

Anna Letenská, česká herečka. Společně se svým manželem spolupracovala s okruhem lidí ze sokolského odboje, kteří ukrývali Josefa Gabčíka a Jana Kubiše. Po zatčení manžela ještě dotáčela svůj poslední film, již během natáčení byla odvážena k výslechům na gestapo. Den po dokončení natáčení byla zatčena, internována v Malé pevnosti Terezín a následně odvezena do Mathausenu. Tam byla – spolu s dalšími 261 českými občany – 24. října 1942 popravena. Její manžel byl popraven o několik měsíců později.

Obrázek č. 4:

Františka Plamínková, česká politička a představitelka ženského hnutí. V roce 1918 vstoupila do Československé strany socialistické, za kterou byla v roce 1925 zvolena senátorkou. V roce 1923 založila Ženskou národní radu a od roku 1932 předsedala Mezinárodní radě žen. V roce 1938 zaslala Adolfu Hitlerovi dopis, v němž ho označila za diktátora. Zatčena byla v roce 1939, ovšem nacisté ji museli po zahraniční intervenci propustit. Znovu byla zatčena po atentátu na Heydricha. Na počátku léta 1942 byla převezena do pražské pankrácké věznice, kde byla 30. června téhož roku popravena.

Obrázek č. 5:

Alois Eliáš, český voják a politik. V první světové válce bojoval v československých legiích. V době první republiky zůstal v armádě a spolupracoval s ministerstvem obrany. V dubnu 1939 byl jmenován do funkce předsedy protektorátní vlády. Spolupracoval však s odbojovou organizací Obrana národa a byl ve spojení také se zahraničním odbojem. V roce 1941 byl zatčen a v říjnu 1941 odsouzen k smrti. Došlo však k odložení výkonu trestu. Alois Eliáš byl vězněn v Pankrácké věznici. K popravě došlo 19. června 1942.

Obrázek č. 6:

Josef Doležal, narozený dne 9. dubna 1927 v Lidicích, navštěvoval obecnou školu ve své rodné obci a později měšťanskou školu v Buštěhradě. Následně se vyučil zedníkem v Kladně. Při krvavém zákroku v Lidicích byl odvezen s ostatními lidickými dětmi do Lodže. Zde Němci zjistili, že je starší patnácti let, a proto ho převezli zpátky do Prahy, kde byl 16. června 1942 do datečně v Kobyliších popraven.

Padi velký voják Říše

T. Pavlica.

Jako blesk, který sjede z čistého letního nebe, tak rozletla se včera o polednách z Prahy zpráva o skonu Zastupujícího říšského protektora, *Hj-Obergruppenführera* a generála policie Reinharda Heydricha. Zalétla do všech krajů Čech a Moravy a zdálo se, jakoby se všude rozestřel černý závoj nesmírného smutku a bolesti. Každé české srdce sevřelo se rázem bolestí nad pomýšlením, že dotlouklo srdce velikého muže, zasažené rukou zákeřného vraha. Celý český národ stojí hluboce dotčen u smrtelného lože muže, který svými činy dal najevo, že má plné pochopení pro naše zájmy, který se pozorně a se vzácnou otevřeností informoval o našich přáních a tužbách a který plnil, co jen bylo možné, aby vývoj věci Protektorátu Čechy a Morava šel k vždy lepší budoucnosti. Zvláště to byly české pracovní vrstvy, jež našly u zesnulého Zastupujícího protektora vždy ochotného přijetí a jimž činy dal najevo, že oceňuje jejich práci a jejich snahy přispět všemi silami k vítězství Říše. Pod přísnou sice, ale spravedlivou rukou zesnulého stanul Protektorát na prahu nové, lepší a požehnanější kulturní a národní epochy.

A tu náhle dne 27. května nadešla ona chvíle, plná osudovosti a tragiky. Zlosyni, jaké horší země nikdy nenosila, postavili se v cestu zesnulému. Jako vyslanci nejčernějšího zla, posláni za peníze těch, jejichž jedinou šílenu vášní je brodit se v krvi národů a zalévat svět plameny zkázy a ničení, napřáhli ruce se smrtící zbraní. Nic netušící oběť klesla zasažena. Bolestné ohromení a zoufalý hněv zachvátil hlavní město i celou zemi. Slova odsouzení plynula ze všech úst na hlavy těch, kdož spáchali tento nejčernější čin, a plamenným přáním všech bylo, aby co nejdříve stanuli před tváří spravedlnosti a

zastihla je zasloužená odplata. Český lid celou svou duší nenávidí násilné atentáty a proto v celém národě vyvolal tento zločin na Zastupujícího říšském protektorovi vlnu opravdového rozhořčení a spravedlivého odsouzení. A hněv lidu postihl nejen přímé pachatele, nýbrž také ty, kdož vedli jejich kroky do Prahy a kteří tam daleko v Londýně s dychtivostí čekali na výsledek činu, který tolik mohl ohrozit celý národ.

Jakou radostnou úlevu pocítili proto všichni, když přišla zpráva, že pan Zastupující protektor vyvázl, sice s těžkým zraněním, ale že nejhorší nebezpečí. Z českých měst i vícek nesla se jednomyslná přání, aby nebyl ohrožen život pana Zastupujícího protektora. Den ze dne s napětím očekávána vytoužená zpráva, že zraněný je již mimo nebezpečí a že se zas brzy ujme svého vysokého poslání.

Ale přišel osudný den věřejší. Z radia zazní náhle temné, žalné zvuky. Ozve se tichý, bolestí zastřený hlas: Zastupující říšský protektor *Hj-Obergruppenführer* a generál policie Reinhard Heydrich podlehl svému zranění.

Dotlouklo velké srdce. Velký voják Říše padl. Na svém místě, kam jej postavil jeho Vůdce. V nesčetných bojích šel vítězně až k největšímu zápasu své Říše. Záludný vrah přerval tento velký život.

Celý český národ stojí v nehlubším smutku a v neupřímnějším žalu u rakve zesnulého. Slavnostně slibuje památce velkého zesnulého, že se ze všech sil zasadí, aby dílo, na kterém velký mrtvý pracoval, vítězství Říše a Nové Evropy, bylo přivedeno k vytouženému a brzkému uskutečnění.